

Egy magyar szerzetespap a GULÁG-on

Azért mertem vállalni ezt az előadást, mert az életemben az isteni Gondviselés eléggé különös élményekkel ajándékozott meg.

Bemutatkozásképpen csak szabadjon annyit mondanom, hogy pannonhalmi bencés tanár vagyok. 56 éve szenteltek pappá. 1946-ban mint budapesti bencés tanárt, letartóztattak. Andrassy út 60, Markó utca. Nem tudtak velem mit kezdeni, átpasszoltak a szovjet hadbírósághoz. Azok mindjárt tudták, hogy mit kell csinálni. 10 év szabadságvesztés, amit böcsülettel letöltöttem a GULÁG-ban. (Ez a politikai foglyoknak szánt szovjet találmány. Így szokták mondani: »GULÁG szigetcsoport«. Így persze sosem hallottam odakint, ezt itt találták ki nyugaton. A »GULÁG« betűszó, négy orosz szónak a kezdőbetűiből. Jelentése: »a politikai foglyok büntető táborainak felső vezetése.«)

Amikor elfogtak, teljesen érthetetlen volt számomra, hogy fiatal papi életem miért kezdődik így. Ha valaki ezt meg tudja fejteni, akkor és annak nagy-nagy jutalmat ígérnék. Ma már mindent értek. Nem azt mondom, hogy csoda volt, de az Úristennek valami egészen különleges akarata volt vele.

Hadd mondjak el mindjárt egy külön élményt.

Az egypengős Szentírás – 1953-ban történt, még Sztálin halála előtt. A fogolytáborban ekkor én mintegy 900 km-re Moszkvától keletre voltam, még az Uralon innen, és tőlünk kb. 2000 km-re, az Északi Jeges tengernél is volt egy hasonló GULÁG-láger. Egyszer átkerült onnan hozzánk egy magyar fogoly, egy fiatalember egy Kalocsa környéki községből, és kezembe nyomott egy kis könyvszerűséget. Fedőlapja nem volt, hátlapja nem volt. A következőt mesélte: Ott fenn az Északi Jeges tenger mellett ő valami rossz fát tett a tűzre, és sötétzárkába csukták, három napra. Az csúnya dolog volt, mert három napig mínusz 25-30 fokos hidegben fél méterre a föld alatt volt bezárva. Az odúnak beton alapja volt, egy ablak nélküli sötét kóter. A »bűnöst« egy pici kis nadrágban és egy trikóban lökik be oda, és semmit, se kenyeret, se levest, az égvilágon semmit sem kap a három nap alatt. Ez bizony keserves dolog.

Kínjában mit csinál a szerencsétlen? Elkezd a falat eszegetni. Gerendákból volt a kis épület összeállítva, kívülről be volt vakolva, de belülről nem. Ahogy a gerendák között tapogat, valamire rátalál a kezével. És egy jó rab-szokás szerint – ne haragudjanak, hogy ezt mondom – mindjárt eltuladonítja, a gatyája korcába rejti. Teljesen elképzelhetetlen, hogy hogyan tudta azt onnét kihozni, amikor örökké motoztak bennünket, és hogy hogyan tudta megőrizni azt a 2000 km-en át, amikor szállítmányra vitték – de ő bizony elhozta azt a pici kis vacakot. Egyszerűen elképzelhetetlen. Nem azt mondom, hogy csoda, de elképzelhetetlen.

És most kapaszkodjék meg mindenki a székében! Ez a valami egy fedő- és hátlap nélküli, a Budapesti Szent István Társulat által 1930-ban kiadott »egypengős« Újszövetségi szentírás volt. Máté első szavától az Apokalipszis utolsó szaváig, fedőlap és hátlap nélkül. Teljesen érthetetlen. A háború után 8 évvel. De ha oda is kerül egy magyar hadifogoly, miért nem találta meg a kutya sem a 8 év alatt? Hiszen annyi büntetett volt már abban a sötétzárkában! Az Úristen azonban nekünk teremtett oda egy Újszövetségi szentírást. Mi pedig ívekre vágtuk széjjel természetesen, és mi, akik akkor már 7-8 esztendeje magyar betűt nem láttunk – cirill betűt láttunk, de magyar betűt nem láttunk, nem olvastunk -, elkezdtek olvasni. Nem volt különbség, hívő, vagy hitetlen, protestáns vagy katolikus, ateista vagy micsoda... Faltuk! Aztán cseréltünk mindig. Volt úgy, hogy kétnaponként, volt úgy, hogy háromnaponként, ahogyan sikerült. Rendszeresen cseréltük ezeket az íveket. Persze volt úgy, hogy a szalmazsákba kellett eldugni, volt úgy, hogy el kellett ásní, mert ugye, ilyesmit nem szabad volt kézbevenni... De az tény, hogy mi három és fél hónap alatt ronggyá olvastuk azt az Újszövetségi szentírást.

Minkdenkinek azt kívánom, hogy a Biblia ne a polcán legyen egy díszkötésben, hanem olvassuk ronggyá a Bibliát. Mert mi ott bizony megtanultuk, hogy hogyan kell a Bibliát olvasni. Nem voltunk mi szentírástudósok, de hogy az mit jelentett a számunkra...

Erre majd vissza szeretnék térni, mondjuk a szavaimnak a második felében, mert csak akkor lesz érthető, ha előtte még valamit elmesélek. Lehet, hogy van, aki hallotta már, de azért hadd

mondjam el, mert ez döntően fontos élményem volt, úgy megfordította az életemet. Hiszen nem kis dolog az, amikor 26 éves korában egy tiszteletnek örvendő budapesti bencés tanárt az egyik pillanatról a másikra senkivé teszik – mert nemcsak a cipőfűzőnket, a derékszíjunkat meg a nadrágtartónkat vették el, hanem egyáltalán az emberi mivoltunkat is. Mi attól kezdve csak egy szám voltunk. És azt a megtisztelő címet kaptuk, hogy 'a nép ellensége'.

A 876-os nép-ellensége – Erről közben hadd mondjam el, hogy amikor a Televízóban volt a portréfilmem – a 3 és fél órás fölvetelből 48 percet adtak le –, a műsor címe ez volt: A nép ellensége, Placid atya. Az Új Ember nem is merte hirdetni. Mert hogyan lehet egy ilyen műsort hirdetni? A cím ugyanis nem idézőjelben volt! Ez persze nem egészen így volt, hogy én a nép ellensége voltam.

Egyébként, ezt egészen pontosan így kell mondani: a 876-os nép-ellensége. Amikor ezt a számot a hátunkra, a pufajkánkra, meg a vattanadrágunkra és a vattasapkánkra festették, a katona klórmész-oldatba mártott egy 10-12 cm-es, funérból kifaragott számot, nekünk pedig tartani kellett a hátunkat. Mikor nekem is a hátamra tette a 876-ot, barátságos közvetlenséggel odaszólt, hogy maga szerencsés ember. Nem csak a nép ellensége, hanem szerencsés ember. Végignézttem a rongyaimon, nem válaszoltam, de azt gondoltam, hogy azért el tudnék képzelni nálam szerencsésebb embert. Amikor látta, hogy milyen buta vagyok, és nem értem, rögtön megmagyarázta. Az oroszok mindent megmagyaráznak. Azt mondta: »agy-kof«. Persze, ezt sem értettem, de már nem maradhattam ott, menni kellett tovább, mert ő már a másikra tette a számot. De bántotta a csőrömet, hogy mi az, hogy »agy-kof«. Aztán a szovjet foglyársaimtól megkérdeztem, és ők nagyot nevettek rajtam. Ó, hát az »agy-kof« a népies elnevezése egy kártyajátéknak, a 21-esnek. $8+7+6=21$, hát én vagyok az ütőkártya, én vagyok az adu, én vagyok a szerencsés ember. Mikor letartóztattak, igazán nem gondoltam, hogy szerencsés ember vagyok. Nem voltunk mi 1946-ban – még mi papok, szerzetesek sem – fölkészülve arra, hogy börtönbe kerülünk. Ez később aztán már divattá vált, de akkor még nem. Amikor az Andrássy út 60-ban a magánzárkámban voltam, nagyon-nagyon imádkoztam, hogy megtudjam, most mit akar velem a jó Isten: a rendemnek kárára van a dolog, az édesanyám beteg és idős volt, a sírba fogom vinni. Mit akar velem a jó Isten? A jó Isten pedig nem nagyon iparkodott, hogy megvilágosítson. Bizony, sokat kellett imádkozni... S közben a bírósági tárgyalás, a hadbírószobai tárgyalás is megvolt. Ott aztán kisült, hogy valóban a nép ellensége voltam. Bebizonyították. Borzasztó! Aztán megkaptam a 10 esztendő. A bírósági tárgyalás a szovjet börtönben volt. Akkor történt egy fontos esemény...

Feloldozás magyar nótával – Hatan voltunk egy cellában. Reggeli után laborban betolták a borsó levest vagy micsodát, mi pedig hat kanállal vezényszóra ettünk, ettük a levest. Én egy kicsit pikáns voltam, mert reverenda volt rajtam. A háború előtt nekünk nem volt civil ruhánk, csak reverendában jártunk, így aztán reverendában is fogtak el, és a rabok közt is reverendában voltam. Ez a szovjet börtönben egy kicsit pikáns valami volt. Ennek köszönhettem a kitüntetést, hogy miután a levest elfogyasztottuk, engem kivittek a folyosót és a WC-kezt pucolni. Ez óriási kitüntetés volt, nem kellett bent ülni állandóan csöndben a cellában. És néha ezt-azt meg is láttam. Akkor folyt a nürnbergi per, és ha néha megláttam egy újságpapírost, elolvastam... Ugye, mégis valami kapcsolat a világgal.

Mindez nagyon jó volt nekem, egy kicsit mozoghattam, mentem a vödörrel a csaphoz, aztán

takarítottam mindent. De a szovjet katona a géppisztollyal a nyakában borzalmasan únta magát, és néha elkezdett füttyülni meg énekelni. Én nem is gondoltam semmire sem, de most hadd mondjam: egészen biztos a Szentlélek Úristen bökött oldalba, hogy ha ennek szabad füttyülni, akkor nekem is szabad dúdolni! Magyar nótát fogok dúdolni, hadd tudják a cellában, hogy egy magyar csiszálja a padlót. Tudni illik ugyanis, hogy ott a cellában a fülünk úgy kiérzékenyedett, hogy minden zajt értelmezni tudtunk: most ez jön, most az megy stb. Minden zajra fölfigyeltünk, pedig ott mindenféle más is szólt, például hogy: Világ proletárjai, egyesüljetek! Nos, hadd tudják meg, hogy itt egy magyar takarítja a folyosót.

Az egyik folyosó végén hat cella volt. Azok voltak az ún. halálkamrák. Akkor éppen 32 halálraítélt volt abban a hat kamrában. Persze, nem láttam őket, én csak takarítottam ott a folyosót. Akkor megint oldalba bökött a Szentlélek: nem kell nekem a magyar nótának a szövegéhez ragaszkodnom, hisz ez a jóember úgysem tud magyarul. Azt énekelek, amit akarok... Erre szépen elkezdtem énekelni, hogy pap vagyok, katolikus pap vagyok. A halálkamrák előtt még azt is hozzáénekeltem, hogy aki a szentgyónását el akarja végezni, az bánja meg a bűneit, megadom innen a föloldozást. A cellában délutánonként kitaláltam, hogy melyik magyar nótára illik rá a föloldozás, ami akkor még latinul volt. Az idősebbek, az én korom alatt lévők is emlékeznek még rá. Volt egy ilyen magyar nóta, hogy »Nincs cserepes tanyám...« Erre gyönyörűen ráillett. Énekeltem, énekeltem egyiket a másik után...

Be kell vallanom férfiasan, hogy akkor fogalmam sem volt arról, hogy ennek mi értelme van. (Azért nem mindenki olyan hős ám, mint ahogyan megmutatja magát. Csak vigyázzanak a foglyokkal kapcsolatban! A foglyok néha olyan hősiességeket tudnak elmesélni magukról, aminek talán a fele sem igaz. Ezt csak úgy magunk között mondom.) Szóval, akkor fogalmam sem volt arról, hogy ez most mire jó.

Egyszer azután »szállítmányra vittek« bennünket – ezt sem fogom megérteni soha, ehhez szovjet agytekevénnyel kell (!) –; ha Budapestről egy 10 esztendőre elítélt pasast a Szovjetunióba akarnak vinni, akkor az első állomás, hogy Sopronkőhidára viszik. Mindannyiunkat Sopronkőhidára vittek. Az a szabály a szovjeteknél, hogy ha egy ilyen rabot egy másik helyre visznek, akkor pucérra vetkőztetik, és a ruháját a fertőtlenítő kamrába teszik – a tetvek persze kinevetik az egészet, de ez így volt. – A foglyok kapnak egy vödör vizet, a fejükre egy diónagyságú kenőszappant, és mosakodni kell. Ahogy én is mosakszom ott, jön ám egy gyöngyösi fiatalember – ő pucéran, én pucéran – és azt mondja: – Te énekeltél ott a folyosón? – Mondom: – Én. – Erre azt mondja: – Te azt el sem tudod képzelni, hogy annak az éneknek milyen hatása volt a halálkamrában! – Akkor ott volt ő is a halálkamrában, halálraítélt volt, később azonban kegyelmet kapott. 10 évre változtatták át, ezért tudtam én vele találkozni. És elmondta még azt is: – A halálos ítéletet mindenki másként fogja föl. Van, akit meg sem lehet szólítani, annyira depressziós, van, aki mindenre rögtön fortisszimó reagál; mindenkire másként hat a halálos ítélet. Össze voltunk csukva, borzasztó légkör volt. De amikor meghallottuk a te énekedet, elkezdtünk szuttogni, hogy csodálatos ez az Isten. Akkor, amikor mi nem tudunk megbékülni ezzel a világgal, az emberekkel, nem tudunk megbékülni saját magunkkal, akkor ideküld nekünk egy papot, hogy legalább Istennel béküljünk ki. Nem tudom elmondani neked, hogy mit jelentett ez számunkra.

Akkor esett le bennem a tantusz, akkor fordult meg bennem minden. Nem az a fontos, amivel

elítéltek... (A szovjet büntetőtörvénykönyv 58. par. 2., 8. és 11. pontja alapján kaptam a 10 évet. Fogalmam sem volt, hogy mi ez. Nem tudom, hogy melyikük ismeri a szovjet büntetőtörvénykönyvet. Én sem ismertem. De nem is érdekes.) Az Úristennek volt egy gondviselő gondolata, hogy kell oda a foglyok közé egy ilyen magamfajta lelki szakmunkás, hogy tartsa a foglyokban a lelket. Nekem ez volt a feladatom, ez volt a hivatásom, ez volt az Úr Istennek az akarata. Akkor átfordult az egész, úgyhogy nekem sokkal könnyebb volt az az egész 10 esztendő, mint a többieknek, mert én tudtam, hogy miért vagyok ott. Ezért mondtam el ezt az eseményt, mert ez annyira lényeges fordulópont volt, ami aztán az én 10 esztendőmet belendítette.

A négy életszabály – A mi feladatunk az volt, hogy túléljük ezt a nyomorúságot. Töretlen emberséggel kellett túlélünk. Erről rengeteget beszéltünk, és ha társaim másról akartak beszélni, én mindig visszatértem erre. Ez volt az én feladatom, hogy tartsam bennük a lelket. A rengeteg beszélgetés során négy szabályt foglaltunk össze. Ezt a négy szabályt el kell mondanom először, aztán majd visszatérünk a Szentíráshoz. Az volt az érdekes, hogy amikor az Úristen odaküldte nekünk az Újszövetségi szentírást, akkor ebben – az Úr Jézus tanításában – megtaláltuk ezeknek a szabályoknak az alapját. Ez nagyon érdekes volt. Erre azonban csak akkor tudok rátérni, ha elmondom ezt a négy szabályt, amit mi számtalan beszélgetés kapcsán megalkottunk. Miközben az egyik lágerből újra és újra átküldtek egy másikba, a másikkól a harmadikba, nagyon sokakkal találkoztunk, és mi ezt mindig újra fölvetettük, rengetegszer beszélgettünk róla pro és contra.

Az első szabály: a szenvedést nem szabad dramatizálni, mert attól mindig gyengébb lesz az ember. Tehát, ha valaki reggeltől estig panaszkodik, reggeltől estig elégedetlenkedik, reggeltől estig siránkozik, az csak gyengébb lesz. Mindig gyengébb lesz. (Zárójelben mondom: ez a mai Magyarországra is vonatkozik ám! Ránk is vonatkozik, nemcsak ott...) A szenvedést nem szabad másként felfogni. Hozzá kell tennem azt is, hogy ezek nem vallásos emberek voltak, és nem apácanövendékek. Voltak ott még nyilas tömeggyilkosok is, és akik a kommunizmus ellenségei voltak, azok is össze voltak szépen gyűjtve. Nem hivatkozhattam tehát kifejezetten az Úr Jézus tanítására, az Isten szeretetére és az emberszeretetre! Nem erről elmélkedtem velük: az életből kellett ezekre a szabályokra szert tenni, például arra, hogy nem szabad a szenvedést dramatizálni, inkább bagatellizálni kell. Egyszerűen csak arról van szó: ezt a szenvedést mások is kibírták már itt a GULÁGon, a lágerben, százan, ezren, százezren; én sem vagyok silányabb, én is kibírom. Ez volt az első szabály.

Itt azért hadd meséljem el, hogy ehhez a szabályhoz én még hozzáfűztem azt, amit az osztályfőnökömtől tanultam. Bencés diák voltam Budapesten, az osztályfőnököm öt esztendőn keresztül Szunyogh Xavér Ferenc volt. Xavér bácsi neve talán egypárak számára ismerős. Őtőle hallottam a következőt: Gyakran össze szoktuk keverni a Mt 6,10-et a Mt 26,43-mal. A görög szövegben pontosan ugyanaz áll mindkét helyen: »Legyen meg a Te akaratod!« De a szituáció egészen más. A Mt 26-ban az Olajfák hegyén, az Úr Jézus haláltusájában hangzik el, a Mt 6-ban pedig két és fél esztendővel előtte, amikor az apostolok megkérik Jézust, hogy tanítsa meg őket imádkozni. Akkor az Úr Jézus nagyon érdekesen felsorol nekik hét kérést. Tessék csak megfigyelni: a Miatyánkban hét kérés van. Azt, hogy miért hét, tudjuk, hisz ez a teljességnek a száma stb., ez most nem érdekes. A Miatyánkban az egyik kérés az, hogy »szenteltessék meg a Te neved«, a másik az, hogy »jöjjön el a Te országod«, stb., mindez

rendben is van. De azt, hogy »legyen meg a Te akaratod«, miért kell úgy fölfognunk, hogy az Úr Isten akarata mindig ellenkezik az én akaratommal? És mivel neki egy pár számmal nagyobb alapja van, egy kicsit hatalmasabb, mint én, hát nekem bele kell nyüglődnöm az Ő akaratába. Legyen meg a Te akaratod! Ugye, így szoktuk ezt gondolni? Kicsit gúnyosan mondtam ezt most, ne haragudjanak! Erre Xavér bácsi azt mondta, hogy amikor Jézus két évvel a Getszemáni kertben, az Olajfák hegyén való haláltusája előtt Isten akaratáról beszélt, nos, akkor miről is volt szó? Akkor még nem a haláltusáról. Isten azért küldte a földre egyszülött Fiát, hogy bennünket üdvözítsen. A mennyei Atyának üdvözítő akarata volt, s a Miatyánkban mi ezt az üdvözítő akaratot kérjük, hogy legyen meg mibennünk is az ő üdvözítő akarata.

Mi ott a lágerben nem úgy akartuk imádkozni a Miatyánkot, hogy nekünk ebbe a helyzetbe bele kell törődnünk, mit tudunk tenni, ott van a négy őrtorony a golyószórókkal, ide kerültünk, az Úr Isten nem törődött velünk, ez most az Ő akarata, nekem ebbe bele kell nyüglődnöm. Nem! Az Úr Isten ebben a szituációban is valósítsa meg az Ő üdvözítő akaratát bennünk. – Ezt csak úgy mellékesen mondtam el, mert sokat jelentett, amikor az ember próbálta ezt a helyzetet úgy elfogadni, hogy »ebben a szenvedésben is üdvözíts engem, Uram!« Így már könnyebb volt a Miatyánkot is imádkozni! – Tehát az első szabály: nem szabad a szenvedést dramatizálni.

A második szabály: A szenvedés magától jön, azt senkinek nem kell keresni. Az életben az örömet kell keresni, az örömet, az apró örömet. És nekünk mindenképpen el kellett jutnunk oda, hogy igenis, abban a nyomorúságban, abban a kilátástalanságban is találjunk okot az öröme. Mert arról bizony gondoskodtak, hogy mi egy pillanatig se lehessünk biztosak: életben leszünk-e még holnap, le tudjuk-e valaha is tölteni a büntetünket? Engem azzal vigasztaltak, hogy igen, ha a tíz év elmúlik, lehetséges, hogy Szibériában még harminc kilométeres körzetben is szabadon fogok járni... Engem nem tett boldoggá ez a nagy vigasztalás, de ők mindent megtettek, hogy tönkremenjünk. Az aztán az Úr Istennek a humora, hogy én itt vagyok, a Szovjetunió meg tönkrement. Az Úr Istennek van humora, erről is tudok történeteket mondani, szédületeseket, de ezt majd máskor.

Örömolimpia – Tehát a második szabály: a kis örömeket keresni kell. Mert ebben a mi nyomorúságukban is annyi apró öröm van. Hadd mondjak el egyet: mínusz húsz fok van. Megyünk ki az erdőbe – ez éppen egy erdőkitermelő lágercsoport volt (36 láger volt arrafelé, 52 ezren voltunk ott rabok, egy-egy lágerben 1200-1300 fogoly). Ott állunk és motoznak, benyúlnak a vattakabát alá, hogy nincs-e ott valami. És ekkor, ha a katona elfelejtette a vattasapkámat levenni, és nem nézte meg, hogy van-e benne egy sugárhajtású repülőgép vagy egy atombomba –, nos, ha elfelejtette, ez például milyen jó. Mert ha levetette volna, és elkezdett volna benne kotorászni, akkor azalatt megfáztam volna a mínusz 25-30 fokos hidegben. Ez is öröm. Annyi minden örömet lehet találni...

Persze mi ezt úgy játszottuk, mint a gyerekek. Összeálltunk hatan-nyolcan, és elhatároztuk: most azt fogjuk figyelni, hogy mennyi apró öröm ér bennünket a nap folyamán. Aztán este a vacsora előtt újra összejövünk, és aki többet tud elmondani, több apró kis örömet, az lesz a Jani, az lesz a győztes. Mint az olimpián, jött később a második forduló, ahol az előbbi győztesek versenyeztek, aztán a harmadik fordulóban volt az olimpiai győztes. Ezt sokszor megcsináltuk. Egyszer volt olyan olimpiai győztesünk, hogy egy nap 17 apró örömet mondott el. S azt mondta, hogy gyerekek, én ma nem tudtam szenvedni. Megkérdeztük: – Miért? – Azért –

mondta –, mert ugye örökké lesni kellett az apró örömöket, és örökké mondogatni kellett, hogy el is tudjam mondani este mind a 17-et. Ez nem is olyan egyszerű! – Ez tehát a második szabály: az örömöket észre kell venni, keresni kell. Csak úgy tud életben maradni az ember.

A harmadik szabály: ez politikai foglyokra vonatkozott. (Nem volt elítélve, de azért – mutatis mutandis – a mi életünkre is lehet, megfelelő változtatásokkal, alkalmazni.) Egy politikai fogolynak mindig az az alapmagatartása, hogy ő az ártatlan. Ezek a gazemberek engem, az ártatlant, elítéltek. A nyilas tömeggyilkos is »ártatlan« volt, mert ő fanatizmusból gyilkolt, így ugye, ő természetesen ártatlan. Ezek pedig a gazemberek. De ha állandóan a saját dicsfényünket smirglizzük, mondván, hogy mi milyen csodálatosak vagyunk, ugyanakkor ott vannak az őrtornyok, mind a négy, golyószórókkal, és mi sehova sem tudunk menni...

Ha állandóan sajnáljuk magunkat, és azt mondjuk, hogy egyszerűen szörnyűség, igazságtalanság ez az élet, abba csak belepusztulni lehet. Félre kell tenni ezt a fogalompárt, hogy ártatlan és gazember. Egy másik fogalompárt kell elővenni: azt, hogy kicsi és gyöngé, meg erős és hatalmas. Akkor, amikor elítéltek bennünket, mi voltunk a kis kukacok, a kis senkik, ők meg: a géppisztolyos erő. Az igazságnak nem kritériuma a géppisztoly, azt nem mondanám, de akkor ez volt a helyzet. De azért vigyázzunk csak! Ha egy erdőben megy az ember ösvényen, nem mindig néz a talpa alá, hogy nehogy eltiporjon egy hangyát. Az erő, a hatalom a kicsivel, a semmivel nem túlságosan törődik. Ez történt velünk is. Nekünk azonban nem kell velük egyetértünk abban, hogy velük szemben mi kis hangyák vagyunk! Nekünk ebben a szituációban kell megmutatnunk, hogy mi különbek vagyunk, mint ők. Ez az ember energiáit megnöveli, s erőt ad a túléléshez. Ez a harmadik szabály.

A negyedik szabály nagyon egyszerű: a hívő embernek sokkalta könnyebb szenvedni, mint a hitetlennek. Ezt mindenki el fogja nekem hinni, s erre ott példák is voltak. Ezt az emberek lassanként elismerték ott. Nekem például valami egészen csodálatos dolog volt, mérhetetlenül sokat jelentett, hogy tudtam gyóztatni és tudtam áldoztatni. Az első két évben még ügyetlenebb voltam, de az utolsó nyolc esztendőben – egy-két éjszakát leszámítva – minden éjszaka miséztem. A felső priccsen, pucéran, hason fekve, a poloskákat elzavarva, de miséztem, hogy reggel tudjak áldoztatni. És az is egészen csodálatos, hogy az Úr Istennek milyen ötletei vannak, hogyan tette lehetővé a szentmisémet, és sohasem vettem észre. Pedig ez borzasztóan nagy vétek lett volna ott a gulágban! De hogy ez mit jelentett ott! Elképzelhetetlen, hogy milyen örömet jelentett az is, amikor egyszer közvetlenül egy női láger mellé kerültem, és még a női rabokat is feloldoztam és megáldoztattam.

Ezt a négy szabályt, alapelveket sikerült tehát elfogadnunk sok-sok beszélgetés kapcsán, mint legfontosabbakat leszögezni: a szenvedést nem szabad dramatizálni, az apró örömöket keresni, kutatni, értékelni kell, abba kell hagyni a nyekergést, hogy én ártatlan vagyok (kicsi vagyok, de mint kicsi, megmutatom, hogy különb vagyok a géppisztolyos erőnél!), és azért iparkodni kell hinni is az Úr Jézusban, a Megváltó Úr Jézusban, aki mindent, de mindent meg tud változtatni felülről az ő Szentlelke által. Ez már egy kicsit vallásos szint volt.

A Biblia – Most szabadon visszatértem a Bibliára, amelyet szétszedtünk és szétosztottunk magunk között. Amikor széjjelválasztottuk ívenként a Bibliát, mindenki, amikor tudta, és ahol volt egy kis fény, elkezdte olvasgatni. Persze rejtegetni kellett, el is vették belőle sok lap. De a

többi ott volt a kezünkben, és az az ötletünk támadt, hogy úgy próbáljuk olvasni a Bibliát, hogy a mi szabályainkat megtaláljuk az Úristennek, az Úr Jézusnak a tanításában, a Szentírás szövegében. Egy-egy hetet akartunk mindegyik szabálynak szentelni, de kevésnek bizonyult, hosszabb időt kellett az első szabályra fordítani, aztán a másodikra, a harmadikra. A negyedik szabályhoz tudtuk a legkönnyebben megtalálni a Szentírásban a megfelelő részeket (a hívő embernek könnyebb a szenvedés). Nagyon érdekes felfedezéseink voltak!

Amit most mondok, még sehol sem mondtam el azóta, pedig idestova 40 esztendő telt el a hazajöttöm után. Tudniillik papírosunk természetesen nem volt, sem ceruzánk, nem jegyezhattünk föl semmit, és hát az én fejem is nehezebben működött az ottani táplálkozás mellett, így visszaemlékezni is elég nehéz...

Emlékszem, ott figyeltem fel arra, hogy az Úr Jézus sohasem panaszkodott. Ez ugyan nincs benne a Szentírásban, mégis nyilvánvaló. Ez volt a mi első szabályunk is (most sorba veszem ezt a négy szabályt): Nem szabad a szenvedést dramatizálni, nem szabad örökké búsongani és panaszkodni stb. Az Úr Jézus sem panaszkodott, sőt, olyan egyszerűen tudott beszélni szenvedéséről azoknak az akkor még értetlen apostoloknak, olyan hallatlan egyszerűen. Nem siránkozott, nem nyafogott, hanem egyszerűen elmondta előre: elfogják, megalázzák, megostorozzák, megölik. Szépen, nyugodtan mondta mindezt, s az evangélisták gyönyörűen leírták nekünk. Olyan érdekes volt ez az apostoloknak, hogy fölfigyeltek rá, és jól megjegyezték. A Lk 9,22-ben például Jézus egészen egyszerűen, jövődölésszerűen beszél a szenvedéséről, mondván, hogy ezért jött a földre.

Volt egy másik, nagyon érdekes felfedezésünk is. Nehéz visszaemlékezni a fogolytársaim szavára, mert a Szentatya is beszélt erről, amikor itt volt a Szent István Bazilikában 1991. aug. 20-án, és elmondta csodálatos beszédét az időseknek és a betegeknek. Ő sokkal szebben fogalmazta meg – és most egy kicsit zavar engem a Szentatyának a szava. A fogolytársaim nem egészen így mondták, de lényegében ugyanarra döbrentek rá, megint csak a Szentírásból. Nem tudom, melyik evangéliumot olvasták, de odajöttek, és szinte ugyanazt mondták, amit a Szentatya olyan csodálatosan fejezett ki, hogy az Úr Jézus nem bölcsességével, nem az ékesszólásával, nem a csodáival váltotta meg a világot, hanem a szenvedésével. És milyen nagyon nagy dolog az, hogy egy fogoly, egy rab rájön erre a Szentírás olvasása közben! Jézus a szenvedésével váltotta meg a világot, az Úr Jézus a megváltás eszközéül a szenvedését és a kereszthalálát választotta. Aquinói Szent Tamás gyönyörűen megmondta, hogy Jézusnak egyetlen egy csepp vére, egyetlen könnye is bőven elegendő lett volna a megváltáshoz. De nem, Ő a szenvedést választotta.

Egyszer az egyik fogoly – és erre határozottan emlékszem, s arra is, hogy ez milyen hallatlan boldogsággal töltött el – megmutatta nekem a Szentírás szövegéből a Filippi levél első fejezetének 29. versét: »Nektek az a kegyelem jutott, hogy ne csak higgyetek Krisztusban, hanem szenvedjete is érte.« Egy fogoly megtalálja ezt a Szentírásban ott, abban a szituációban... Erről csak annyit tudok mondani, hogy ez valami egészen nagyszerű dolog volt! Azért mertem elbeszélésem címéül azt megadni, hogy »A Biblia a szenvedésben«, nem »a szenvedés a Bibliában«.

Most még hadd térjek vissza a második szabályra. Erről egy kicsit többet tudok mesélni. A

legcsodálatosabb az volt – bevallom férfiasan: én tanultam évekig Szentírás-bevezetést és egzegézist, meg sok mást teológiából, arra azonban mégsem én jöttem rá, amire ott az egyik fogolytársam rájött, hogy az Úr Jézusnak az a csodálatos hasonlata a szőlőtőről és a szőlővesszőről azzal fejeződik be, hogy az Úr Jézus megmondja, miért is mondta el ezt a hasonlatot az apostoloknak: »Azért mondtam ezt nektek, hogy az én örömöm legyen bennetek, és így az örömötök teljes legyen« (Jn 15,11). Ez nagyon odaillett a második szabályhoz, hogy az örömöket kell észrevenni. Az Úr Jézusnak ez volt ugyanis a célja – lehet, hogy ezzel kicsit messzire megy az ember, de Jézus kijelentése alapján gondolhatunk erre –, hogy ő azért jött a földre, hogy a mi örömünk teljes legyen. Roppant merész dolog, hogy ezt egy fogoly olvassa ki a Szentírásból! Szerintem ez hallatlanul nagy dolog!

Én pedig még kiegészítettem ezt azzal, amit én erről tudtam. Ilyeneket mondtam nekik: Ezen ne csodálkozzatok, mert a Úr Jézusnak az élete tele volt örömmel. Azzal is kezdődött. A görög szöveg szerint az angyal azt mondta Máriának Názáretben, hogy »örvendj, Mária!«, nem pedig azt, hogy »üdvözlégy, Mária«. Ha a görög szöveget nézzük, ez a pontos fordítás. Nem vagyok Szentírás-tudós, de azért annyit tudok a görögből, hogy az angyal ezt mondta: »örvendj, Mária!« Ez a legelső mozzanata a megtestesülésnek. És a pásztoroknak mit énekeltek az angyalok, amikor az Úr Jézus megszületett? »Nagy örömet hirdetek nektek!« Mikor pedig Jézus megkezdte nyilvános működését, azt mondta, hogy »higgyetek az evangéliumban, az örömhírben!« Az euangelion-ban kellett hinni, a jó hírben, az örömhírben. Az evangéliumok azt is gyönyörű szépen leírják – egyszer megszámloltam, hogy hányszor, már nem emlékszem rá pontosan, úgy tudom, hogy 27 alkalommal beszélnek róla az evangéliumok –, hogy az Úr Jézus az örömet emlegeti. Ilyen részletekre emlékeztem vissza például, hogy »azért jöttem hogy örömötök legyen«, »örömötöket senki sem veheti el tőletek«, »a szomorúságotok örömmé változik«, sőt, még ilyesmit is mondott az Úr Jézus: »ha szeretnétek engem, örülnétek«. Az örömről beszélt még a kereszthalál előtt is. Amikor aztán a fogolytársaim megtalálták ezeket az örömről szóló kijelentéseket, jöttek hozzám nagy boldogan, és mutogatták nekem, hogy megtaláltuk, itt van a szövegben ez is, az is! Ilyenkor én is igen-igen boldog voltam!

De menjünk még tovább! Mindenütt, ahová az apostolok elvitték az evangéliumot – az Apostolok cselekedetei két helyen is leírja ezt –, »öröm töltötte be az egész várost«. Az egyik fogolytársam persze ezt is megtalálta. És Pál apostol írásaiban is számtalan ilyen helyet lehet találni. Például a 2 Kor 7,4-ben: »Minden bajom között is túlrad bennem az öröm.« Ezt is ott mutatták meg nekem. A Kol 1,24-ben: »Örömmel szenvedek értetek, testemben kiegészítem azt, ami Jézus szenvedéséből hiányzik testének, az egyháznak a javára.«

De még nagyobb öröm volt számomra egy másik felfedezésük. Ezzel kapcsolatban is be kell vallanom valamit őszintén: erre sem én jöttem rá, én, aki megtanultam az egész teológiát – hiszen sok mindenre nem gondol az ember növendék korában, amire aztán az életében gondolnia kell. Édesapám engem nagyon szigorúan nevelt, csak cserkésznek engedett el annak-idején – akkor még nem volt lánycserkészlet, csak fiúcserkészlet –, és ott is igen kemény életre szoktatott bennünket. Később Pannonhalmán sem hagytak elpuhulni, így aztán nekem minden nagyon könnyűnek tűnt. Egyszer aztán, amikor harmadéves teológus voltam, elmentem a magiszteremhez, a prefektusomhoz, és azt mondtam neki, hogy úgy érzem, a jó Isten nem akar engem. Különbözik miért menne nekem minden sokkal könnyebben, mint a társaimnak? A prefektusom nagyon bölcs ember volt, és azt mondta: Várjál csak, légy türelemmel, majd eljön a

szenvedés is! Hát jött! Ezek után elképzelhetik, hogy mit jelentett számomra az, amikor ott, a lágerben egy fogolytársam megtalálta az 1 Pét 4,12-ben azt, amit teológus koromban még nem tudtam hová tenni: »Ne ütközzetek meg azon a tüzes kohón, amelyen próbaképp kell átjutnotok. Hanem örvendezzetek, ha részt vehettek Krisztus szenvedésében!« Most szóról-szóra kiírtam a Szentírásból, de ezt ott nem én találtam meg, hanem a fogolytársaim... Persze, én ennek nagyon-nagyon örültem...

A harmadik szabály: ne a saját kiválóságunkat, saját ártatlanságunkat hangoztassuk örökké. Megint csak hallatlanul örültem, amikor egy fogolytársam odajött hozzám, és azt mondta, hogy erről az Úr Jézus egy példabeszédet is mondott. – Melyiket? – kérdeztem. – Hát a farizeus meg a vámost. A farizeus egyebet sem csinál, csak dicsekszik az Úristennek, hogy ő milyen kiváló, még azt is megköszöni, hogy köszönetet mond Istennek, s nem olyan, mint az oszlop mögött az a gazember. Csak az az utolsó mondat ne lenne ott a példabeszéd végén, hogy az a gazember megigazultan ment haza, nem úgy, mint az a szent ember. Nem érdemes tehát dicsekedni, nem érdemes a saját tökéletességünkkel eltelni! – Hogy ezt egy fogolytársam találta meg a Szentírásban ehhez az aranyszabályhoz, az számomra valami csodálatos öröm forrása volt. Egy másik szöveg a Mt 23,12: »Aki magát felmagasztalja, megaláztatik.« Ez többször is szerepel az evangéliumokban. Ez könnyebben megérthető volt. De hogy a farizeusról és vámosról szóló példabeszédet így értékelték ki, annak nagyon tudtam örülni!

A negyedik szabályhoz is szeretnék még néhány idézetet mondani, amit szintén ott találtak meg, ott abban a csodálatosan nekünk ajándékozott Szentírásban. Az egyik az volt, hogy a hívő ember Jézussal együtt szenved, tehát mennyivel könnyebb a hívőnek a szenvedés, mint a hitetlennek: »Isten fiai vagyunk, Krisztus társörökösei, előbb azonban szenvednünk kell vele együtt, hogy vele együtt meg is dicsőüljünk« (Róm 8,5). Ha ezt egy fogoly találja meg, és hozza oda nekem, azért az elég nagy dolog! A másik a 2 Kor 1,3 volt: »Amilyen bőven részesülünk Krisztus szenvedésében, olyan bőven árad ránk Krisztus által a vigasztalás is.« Erre is ott találtak rá. Annak is nagyon örültem, amikor valaki az 1 Jn 5,4-gyel jött hozzám: »A győzelem, amely diadalt arat a világon, a mi hitünk.« Ez is nagyon találó volt.

Be kell azonban vallanom egészen férfiasan, hogy amikor ezt a négy szabályt már »meguntuk« keresni, akkor egy ötödiket vettünk elő, amelyet abban a szituációban nem kis merészség volt sorra venni: a hálaadás gondolatát. Sok mindenért kell hálát adnunk a Jó Istennek; és hogy miért, elkezdtek ezt is megkeresni a Szentírásban. De hogy mennyire szükséges a hálaadás, ezt már valahogyan az Úr Isten nem engedte meg nekünk felfedezni, mert amikor ebben megállapodtunk, a rákövetkező napon szétzavartak bennünket: az egyiket ide vitték szállítmányra, másikat oda vitték... Akkor azonban már alig volt egy-két olyan ív a Szentírásunkból, amely ne lett volna ronggyá olvasva.

Befejezésül szeretnék még valamit elmondani a Szentírással kapcsolatban. Ez nemrégiben történt, úgy 5-6 évvel ezelőtt, amikor már régen itthon voltunk. (Kb. 40 esztendeje jöttünk haza, én 1955 nov. 25-én. Hazajövetelünk időpontja is érdekes. Nem keresgélek csodát sehol sem, de tessék nekem azt megmagyarázni, hogy 10 esztendő után miért éppen szeptember 24-én írtuk alá, hogy hazajöhetünk? Fogolykiváltó Boldogasszony napján! Vannak ilyen csodálatos véletlenek. Persze 55-ben ez azért nem olyan gyorsan ment, csak november végére értem haza. Mire a Szovjetunióban leadminisztrálnak valamit, addig belehal az ember.)

Nos tehát, néhány évvel ezelőtt, talán 5-6 esztendeje véletlenül összetalálkoztam egy fogolytársammal az utcán. És ő, jó 30 évvel azután, hogy a lágerben együtt voltunk, azt mondta: »Emlékszel-e még, hogy mit mondtál el nekünk az Ószövetségi szentírásból, Izajás könyvéből? Azóta annyiszor eszembe jut és olyan sokszor segít nekem az életben. Emlékszel rá, hogy mi volt az?« Én bizony nem emlékeztem már rá, hiszen annyi mindent beszéltem nekik itt is, ott is, amott is, szóval bevallottam, hogy nem emlékezem. Akkor ő így szól: »Azt mondtad el, hogy »A tenyeremre rajzoltalak téged, hogy mindig a szemem előtt légy...« (Iz 49,16). Lám, milyen nagy dolog, hogy egy ilyen szentírási szöveg 30 év után is elevenen él valakiben, aki kiállta azokat a szenvedéseket. És ő maga mondja el, hogy nemcsak ott segített neki, hanem utána is, egész életében...

A lényeg tehát az, hogy a Bibliának óriási szerepe volt a szenvedéseink idején, és abban, hogy 1953-ban előttünk kb. 3200-an hazajöttek, 1955-ben mi 3314-en. 35 ezren voltunk kint, és kb. 6500-6600-an jöttünk haza, a többi mind meghalt. Azóta lassan megöregszünk mindannyian, nem vagyunk már többen 1100-1200-nál, de az Antall-éra alatt elkezdődött, hogy a Szent Imre templomba, ahol kisegíték, összehívtuk a túlélőket november utolsó szombatján hálaadó szentmisére (mind a két fázisban, 53-ban is november utolsó napjaiban jöttek haza, és 55-ben mi is november 25-én értünk haza). Nagyon-nagyon jól esett, hogy több mint 550-en, majdnem 600-an eljöttek az egész országból. Talán 50-egynéhányan még áldoztak is a szentmisén. Persze ott voltak protestánsok, katolikusok, hitetlenek, mindenféle emberek.

Most hadd mondjak még valamit az ökumenizmusról. Fogságunk idején az egyházakban alig volt még szó az ökumenizmusról, de a lágerben ökumenizmus volt, mert én egyedül voltam. Amikor például ez a Szentírás a kezünkbe került, a felét mindjárt odaadtam N. Sanyinak, aki evangélikus lelkész volt, ő az ő részéből adott a más felekezetűeknek. De bocsánat, be kell vallanom őszintén, hogy nem volt egészen a fele, amit odaadtam. A nagyobbik fele nálunk maradt. (Majd az Úr Istennél el kell számolnom ezzel!) Egyszer egy protestáns rabtársam odajött és megkérdezte: »Meggyóntatsz engem is? Református vagyok.« – »Mi akadály van? – feleltem. Ha megbánod bűneidet, még fel is oldozlak!« A 10 esztendő alatt voltak ott püspökök és papok is, de volt 3 hónap, amikor mindenkit elvittek mellőlem, teljesen egyedül voltam, és nem tudtam a szentgyónásomat elvégezni. Így aztán egy Debrecen környékére való református lelkészhez mentem oda: »Tudom, hogy nem tudsz engem feloldozni, de azért hadd gyónjak meg neked, mert jó egy kicsit megbeszélni a lelki dolgokat.« Nem oldozott föl, de azért nagyon jó gyónás volt... Azt meg, hogy én a reformátusokat és evangélikusokat feloldoztam, bizonyára nem rója fel nekem senki sem... És hogy kiket áldoztattam meg, arról meg igazán fogalmam sincs. Keresztlevelet nem kértem senkitől sem... Ilyen volt a lágerben a gyakorlati ökumenizmus.

Egyébként ez az N. Sanyi nagyon hívő ember. Megírta a memoárjait, még kéziratban elküldte nekem, azóta meg is jelent nyomtatásban egy vastag kötetben. Az első két részt – amit még kéziratban elolvastam – bevallom bűnbánóan: vallásosabban írta meg, mint ahogy én megírtam volna. Szünet nélkül idézett a Szentírásból, az Igét fűzte mindenhez. A harmadik részt, amely hazaérkezésünkötől (1955-ben együtt jöttünk haza) az 1992-ig terjedő időszakról szól, csak akkor láttam, amikor megajándékozott a kész könyvvel. Ezt kezdtem hát el gyorsan olvasni – de megdöbbsentem. Ebben a részben annyi keserűség, annyi fájdalom van, mert csak 1992-ben rehabilitálta az egyháza. Ezen egészen elcsodálkoztam. Nekem eszembe sem jutott, hogy az

egyházam rehabilitáljon. Miért lett volna erre szükség? Nekem az egyházzal semmi bajom nem volt, engem nem kellett rehabilitálni. Az egyháznak sem, és a rendemnek sem. Azt pedig, hogy a kommunista pártunktól és a kormányunktól nem kértem rehabilitációt, vagy a Szovjetuniótól, Moszkvától, az csak természetes: odáig nem süllyedtem. Édes Jó Istenem! Neki azonban szüksége lett volna erre, mert enélkül nem lehetett lelkész. 1955 végén, 56 elején Magyarországon nem volt olyan evangélikus gyülekezet, amely valakit, aki 7 évet a Szovjetunió börtöneiben töltött és hazajött, megválasztott volna lelkészévé. El kellett mennie segédmunkásnak!

Ami azt illeti, én is voltam segédmunkás egy mosodában, két évig, utána már rangom is volt: mosodavezető voltam 20 évig. Azt mondta a párttitkár, hogy ez itt egy lekipatyolat, meg ilyen-olyan Patyolat... (Nem is annyira buta, gondoltam, mint amilyennek lennie kellene!) Persze, én, amikor segédmunkás voltam, akkor is fölszentelt pap voltam. A Sanyi barátom meg csak segédmunkás volt. Volt neki egy felesége, az is segédmunkás volt, volt 2 kislánya, azok meg árvaházban voltak. Szóval óriási különbség volt kettőnk életében! Nem csoda hát, hogy 50-szer, 60-szor is hálát adok a jó Istennek azért, hogy katolikus lehetek, hogy bencés lehetek, hogy pap lehetek, hogy 10 esztendőtt ott kint letölthettem, és hogy most itt lehettem ebben a körben és ezt itt elmondhattam.

Olofson Placid OSB

